

Izvorni članak UDK 17:796(045)

doi: [10.21464/fi36307](https://doi.org/10.21464/fi36307)

Primljeno 29. 9. 2016.

Matija Mato Škerbić

Elektrostrojarska škola Varaždin, Hallerova aleja 5, HR-42000 Varaždin
Glazbena škola u Varaždinu, Kapucinski trg 8, HR-42000 Varaždin
matijaskerbic@gmail.com

Etika dopinga u sportu: dvije suprotstavljene perspektive

Sažetak

Autor postavlja tezu da je za etiku sporta problem dozvole ili zabrane dopinga u sportu nerješivo pitanje, kao i s time usko povezano definiranje pojma dopinga. Stoga, da bi dokazao i argumentirao svoju tezu, autor se fokusira na dvije suprotstavljene perspektive gledanja na doping u sportu – na libertarijansku i esencijalističku – dajući kritički prikaz i razmatranje desetljećima razvijanih dvaju argumentacijskih okvira.

Oslanjajući se na radove objavljene u Journal of the Philosophy of Sport, vodećem svjetskom časopisu na ovom specifičnom području, autor raspravu usmjerava na četiri za problematiku presudna argumenta: Argument škodljivosti sebi i drugima (The Argument of Harming Self and Others), Argument stjecanja nepravedne prednosti (The Argument of Unfair Advantage), Argument iz prinude ili prisile (The Argument from Coercion) te Argument paternalizma (Argument of Paternalism).

Također, autor daje prikaz »srednjeg puta« u dopinškoj debati, koji je predstavio W. J. Morgan i nazvao TED (Treatment-Enhancement Distinction), a sastoji se od jasnog razlikovanja medicinskog tretmana od uvećavatelja sporstkih performansi u svakom pojedinom dopinškom slučaju.

Ključne riječi

etika sporta, doping, *Journal of the Philosophy of Sport*, libertarijanci, esencijalisti, škodljivost, poštenje, prinuda, paternalizam, TED.

Uvod

Problematiziranje dopinga u sportu unutar diskursa filozofije i etike sporta započelo je člankom W. M. Browna pod naslovom »Ethics, Drugs and Sport« u časopisu *Journal of the Philosophy of Sport* (god. 7 (1, 1980.), dalje: *JPS*). Od tada, doping (p)ostaje jedna od dominantnih tema unutar discipline. Autor ovog rada ima nakanu, unutar diskursa filozofije i etike sporta, izvršiti kritičku analizu problematike dopinga, odnosno poboljšavatelja kompetencijskih performansi sportaša. Cilj je rada ocrtavanje obrisa specifičnog diskursa određivanjem fundamentalnih pitanja i/ili problema argumentacijskih okvira, razvojnih faza i njihovih prijelomnih točaka.

Analiza je provedena na uzorku tekstova objavljenih u časopisu *JPS*. Valja istaknuti da je spomenuti časopis službeno glasilo Međunarodne organizacije za filozofiju sporta (IAPS – The International Association for the Philosophy of Sport) i prvi znanstveni časopis na ovom relativno novom i specifičnom

znanstvenom polju,¹ te ujedno najutjecajniji u svjetskim razmjerima, bilo kao onaj koji formira stavove i metodološke obrasce, bilo kao onaj koji predstavlja i donosi pionirske i/ili ključne disciplinarne doprinose te uvijek nastoji okupljati najizvršnije stručnjake iz cijelog svijeta.

Kao podmet ovog rada korištene su 42 bibliografske jedinice na temu dopinga objavljene unutar perioda od 35 godina, odnosno od 1980. do 2015. godine. Doping se problematizira u 18 različitih svezaka, uključujući i 2 specijalna temata god. 11 (1, 1985.) i 36 (2, 2009.). Među njima su 32 izvorna istraživanja, 6 recenzija znanstvenih knjiga, 1 konferencijsko izvješće, 2 odgovora u obliku članaka i 1 članak komentar. U radovima je razmatrano 8 različitih sportova, među kojima se kao najproblematičniji ističu atletika, plivanje i biciklizam, te desetak vrsta dopinga, među kojima najviše krvni doping, steroidi i ljudski hormon rasta (hGH). Pojava i usavršavanje genskog dopinga posebno je zaintrigirala znanstvenu zajednicu filozofa sporta te je nastao cijeli niz radova posvećen toj temi.² Budući da je u pitanju posebna tema koja iziskuje zasebno istraživanje, ona neće biti obuhvaćena ovim radom. Treba apostrofirati i to da je većina radova kasnije postala dio različitih knjiga i zbornika, odnosno uredničkih izdanja i udžbenika.

Iznesene brojke jasno pokazuju da je »doping jedna od dominantnih tema«,³ posebice u smislu normativnih istraživanja kako unutar časopisa, tako i u cjelokupnom diskursu filozofije i etike sporta, poimane kao područne etike usmjerene na sport. Dodatnu dimenziju problematici daju mnogobrojni i učestali primjeri uzimanja dopinga, odnosno dopinških skandala koji preplavljaju svjetske medije na svakodnevnoj bazi, što naznačuje magnitude rasprostranjenosti i razmatranja dopinga. U tom smislu, najveći je skandal izbio uoči Olimpijskih igara u brazilskom Riju 2016. godine, kada je Svjetska anti-dopinška agencija (World Anti-Doping Agency, dalje: WADA) donijela odluku o zabrani nastupa na Olimpijskim igrama svim sportašima iz Rusije, optužujući ih istovremeno za organizirano, institucionalizirano i opetovano korištenje dopinga.⁴

Autor u radu iznosi i brani tezu da je pitanje dopinga u sportu – nerješivo. U svrhu dokazivanja i produciranja argumentacije za svoju tezu, autor kritički razmatra i prikazuje dvije suprotstavljene argumentacijske perspektive, uzimajući u obzir i treći krucijalan element unutar problematike – WADA-inu »Listu zabrana« i oko nje izgrađenu legislativu. Pritom na listu i propise obvezatne za sve sportaše filozofsko-sportske rasprave nažalost nemaju nikakav upliv. Libertarijanska perspektiva pokušava obraniti stav o dozvoli slobodnog korištenja dopinga bez zabrana svim odraslim sportašima koji na isto pristaju nakon što su kvalitetno informirani, dok esencijalistička perspektiva zastupa paternalizam i potpunu prohibiciju svih vrsta dopinga iz ponajprije triju glavnih razloga: škodljivosti, prinude i nepoštenja koje korištenje dopinga posljedno izaziva i donosi. S jedne strane, dakle, postoje dvije suprotstavljene perspektive koje ne nude prostor za susret i konsenzus, dok s druge stoji nepojivost Liste zabrana WADA-e i filozofske rasprave o dopingu, prvenstveno jer su izgrađene na dvjema različitim razinama.

Unutar ovako određenog tematskog okvira, rad se zadržava na razini razmatranja dvije temeljne dopinške perspektive, te ne ulazi u specifična pitanja, probleme i/ili rasprave o pojedinim specifičnim vrstama tvari i metoda, nego ih sporadično dodiruje u kontekstu i smislu razrade osnovne teme. Tako će biti propušten govor o raznim veoma vrijednim aspektima i poduzetim istraživanjima ove vrlo široke i raznorodne debate koja je trajala proteklih 35 godina (i dalje traje), pri čemu je problem dopinga razmatran i istraživan iz

brojnih različitih pozicija i/ili relacija spram različitih specifičnih problema, poput primjerice privatnosti sportaša kod urinarnog dopinškog testiranja,⁵ pedijatrijskog dopinga⁶ te problema roda i ženske mišićavosti.⁷ Osim njih, postoji i nekoliko radova u kojima autori temi pristupaju skeptički, uzimajući u obzir argumente obje ranije predstavljene strane, pokušavajući analizirati i kritički preispitati argumentacijske okvire *pro* i *contra* te dati neke daljnje priloge unutar postojeće debate, poput uvođenja Aristotelova zlatnog pravila,⁸ McIntyreove socijalne filozofije unutar rasprave o nevažnosti dopinga spram intrinzičnih dobara Olimpijskih igara,⁹ te Rortyjeva anti-realističkog pristupa.¹⁰

Naposljetku, iako je naglasak na dvije perspektive, rad predstavlja i pokušaj uspostave tzv. *trećeg puta* kojeg je osmislio W. J. Morgan. Taj se bazira na razumijevanju i poštivanju distinkcije između *medicinskog tretmana* i *pojačavanja performansi* pri vrjednovanju i/ili osuđivanju korištenja različitih stvari i metoda.¹¹

1

Vidi Matija M. Škerbić, »Etika sporta kao novi nastavni predmet?«, u: Bruno Čurko, Ivana Zagorac, *Perspektive filozofije*, Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb 2016., str. 208–210.

2

Andy Miah, »Genetic Technologies and Sport: The New Ethical«, *Journal of the Philosophy of Sport* 28 (1/2001), str. 32–52. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.2001.9714599>; W. Miller Brown, »The Case for Perfection«, *Journal of the Philosophy of Sport* 36 (2/2009), str. 127–139. doi: <https://doi.org/10.1080/0948705.2009.9714752>; Leon Culbertson, »Genetic Enhancement in the Dark«, *Journal of the Philosophy of Sport* 36 (2/2009), str. 140–151. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.2009.9714752>; Angela J. Schneider, Jim L. Rupert, »Constructing Winners: The Science and Ethics of Genetically Manipulating Athletes«, *Journal of the Philosophy of Sport* 36 (2/2009), str. 182–206. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.2009.9714756>.

3

Mike McNamee, »FIFA, the IAAF, and Sports Ethicists: Who are We and What ought We to Do?«, *Ethics, Sport and Philosophy* 9 (4/2015), str. 349–350. doi: <https://doi.org/10.1080/17511321.2015.1154679>.

4

Dostupno na: <https://www.wada-ama.org/en/media/news/2016-07/wada-statement-independent-investigation-confirms-russian-state-manipulation-of> (pristupljeno 1. 10. 2016.); <https://www.wada-ama.org/en/media/news/2016-07/wada-acknowledges-ioc-decision-on-russia-stands-by-agencys-executive-committee> (pristupljeno 1. 10. 2016.).

5

Paul B. Thompson, »Privacy and the Urinalysis Testing of Athletes«, *Journal of the Philosophy of Sport* 9 (1/1982), str. 60–65. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.1982.9714387>.

6

Mike McNamee, »Beyond Consent? Paternalism and Pediatric Doping«, *Journal of the Philosophy of Sport* 36 (2/2009), str. 111–126. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.2009.9714751>.

7

Michael D. Burke; Terence J. Roberts, »Drugs in Sport: An Issue of Morality or Sentimentality?«, *Journal of the Philosophy of Sport* 24 (1/1997), str. 99–113. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.1997.9714542>.

8

Jung Hyun Hwanga i R. Scott Kretchmara, »Aristotle's Golden Mean: Its Implications for the Doping Debate«, *Journal of the Philosophy of Sport* 37 (1/2010), str. 102–121. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.2010.9714769>.

9

Angela J. Schneider & Robert R. Butcher, »Why Olympic Athletes Should Avoid the Use and Seek the Elimination of Performance-Enhancing Substances and Practices From the Olympic Games«, *Journal of the Philosophy of Sport* 20 (1/1993), str. 64–81. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.1993.9714504>.

10

Nicholas Dixon, »Rorty, Performance-Enhancing Drugs and Change in Sport«, *Journal of the Philosophy of Sport* 28 (1/2001), str. 78–88. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.2001.9714601>.

11

William J. Morgan, »Athletic Perfection, Performance-Enhancing Drugs, and the Treatment-Enhancement Distinction«, *Journal of the Philosophy of Sport* 36 (2/2009), str. 162–181. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.2009.9714755>.

1. Doping, PED i WADA

Unutar ovako određenog tematskog okvira, u diskursu filozofije sporta ukorijenila su se i uvriježila dva pojma koja su međusobno usko povezana, a među kojima valja uočiti i razumjeti jasnu distinkciju – doping i »performance enhancing drugs«, odnosno supstanc(ij)e ili tvari¹² za poboljšavanje kompetencijskih performansi sportaša (u daljnjem tekstu PED). Doping je viši pojam, superoridiniiran pojmu PED, koji je samo jedna od vrsti dopinga. PED se odnosi na tvari (*drugs*) za pojačavanje (*enhance*) sportskih natjecateljskih performansi poput raznih stimulatora, pojačivača koncentracije, snage, izdržljivosti, brzine odnosno ubrzivača rekuperacije nakon ozljeda i napora. Osim tvari, u svom opsegu i dosegu pojam *doping* obuhvaća i različite medicinske tretmane i postupke, poput primjerice zamjene krvi (tzv. krvnog dopinga), genskih modifikacija i tretmana ljudskim hormonom rasta (hGH) kao najeklatantnijih primjera.

Na početku same debate, postavlja se fundamentalno pitanje što je doping?¹³ R. L. Simon ustvrđuje da bi zapravo svaku »diskusiju o etici korištenja dopinga, trebali započeti s jasnim pojmom onoga što smatramo dopingom«. ¹⁴ Dodatna je poteškoća donošenja formalne definicije nepoznavanje činjenice na koje će se ona tvari odnositi, štoviše svaki pokušaj definicije »bez ispravne normativne perspektive ispast će poput lova na kakvu nepostojeću životinju (*snark*)«. ¹⁵ Budući da su se filozofi sporta odmah fokusirali na etičke i moralne implikacije problema, inzistiranje na donošenju nedvosmislene i jednoznačne definicije, odnosno na pročišćavanju postojećih definicija izvan filozofije sporta, ostalo je nekako po strani. Tako se W. M. Brown u »Ethics, Drugs, and Sport«, ¹⁶ prvom radu unutar filozofije sporta na temu dopinga uopće, referira na medicinsko istraživanje W. Modella¹⁷ i preuzima njegovu definiciju dopinga:

»[Doping je] bilo koja tvar koja po svojoj kemijskoj prirodi mijenja strukturu funkcioniranja u živućem organizmu. To uključuje hranu, vitamine, hormone, mikrobiološke metaboličke, biljke, zmijske otrove, zagađivače zraka, pesticide, minerale, sintetičke kemikalije, zapravo sve strane materijale i dosta materijala koji su normalni za tijelo.«¹⁸

Potpuno je razvidno da je iznesena definicija nedovoljna i nepotpuna. Stoga se u daljnjim radovima većina filozofa sporta ponajvećma referira(la) na onu Izvanškolskog obrazovnog odbora Vijeća Europe iz 1963., kada je uostalom osnovan i Međunarodni fair play odbor (International Fair Play Committee, CIFP):

»[Doping je] svaki pokušaj korištenja ili korištenje tijelu stranih tvari, ili svako korištenje psiholoških tvari u abnormalnoj kvantiteti ili svakom abnormalnom putu ulaska tvari u tijelo, s jedinom namjerom povećanja i poboljšanja vlastitih performansi u natjecanju, na umjetan i nepošten način.«¹⁹

Nedostatna jasnoća definicije je u razmatranjima i istraživanjima dopinga u sportu od strane filozofa sporta stalno isticana kao problem. U tom smislu treba gledati i daljnja nastojanja unutar etike sporta, usmjerena ne toliko na davanje same definicije koliko na određivanje kriterija za identificiranje dopinga u sportu. Dva su priloga od posebne važnosti. Jedan je onaj ranije spomenutog R. L. Simona koji, zastupajući tezu o potrebi fokusiranja na »zabrinjavajuće« tvari, donosi tri kriterija pristupa problemu koja valja uzeti u obzir:

1. Da sportaš nije vjerovao da tvar koju je uzeo neće povećati šanse za poboljšanu sportsku performansu, ne bi ju niti uzeo;
2. Da je sportaš vjerovao da tvar u konzumiranoj dozi nosi određeni rizik, ne bi ju uzeo;

3. Da sportaš tvar u konzumiranoj dozi nije dobio na recept od strane liječnika poradi olakšavanja bolesti ili ozljede, ne bi ju uzeo.²⁰

Drugi je prilog M. Lavinova²¹ distinkcija između tri klase tvari: (1) *rekreacijske tvari* (*recreational drugs*) u koje ubraja heroin, marihuanu i alkohol; (2) *obnavljajuće tvari* (*restorative drugs*) koje pomažu vratiti organizam u normalno funkcioniranje pri medicinskim problemima, poput primjerice aspirina; (3) *dodavajuće tvari* (*additive drugs*) koje dodaju, poboljšavaju i/ili naglašavaju prirodne datosti, u što spada i doping.²²

Radi potpunije slike, treba iznijeti i uključiti stavove o dopingu Svjetske antidopinške organizacije WADA,²³ pod koju potpada i hrvatski HZTA (Hr-

12

U ovom radu, za pojam *substance* koristiti će se termin *tvar* kao priklon prijevodu koji koristi uža struka, npr. Hrvatska antidopinška agencija, odnosno Hrvatski zavod za toksikologiju i antidoping (HZTA). Dostupno na: <http://www.antidoping-hzta.hr/index.php/zasportase/popis-zabranjenih-sredstava> (pristupljeno 5. 10. 2016.).

13

Za osnovne informacije o samom terminu dopinga i njegovu porijeklu, pa i samoj povijesti, najbolje je konzultirati WADA-in priručnik *A Brief History of Anti-Doping*. Dostupno na: <http://www.wada-ama.org/en/dynamic.ch2?pageCategory.id=312> (pristupljeno 5. 10. 2016.). Na ovom se mjestu mogu tek ponoviti činjenice da su različite »mješavine« alkohola i gljiva koristili u antičkoj Grčkoj, kao i da je pojam *doping* prvi puta korišten 1869. u engleskom rječniku, gdje se pod tim pojmom označavala mješavina opijuma i narkotika za davanje konjima prije utrka. S druge strane, sam pojam porijeklo vuče iz narječja južnoafričkog plemena Kafrihi (Kafir) u kojem se koristila mješavina nekoliko biljaka s narkotičkim djelovanjem za obavljanje vjerskih obreda, nazivana »dop(e)«, odnosno od plemena Zulu čiji su ratnici koristili snažan alkoholni napitak radi povećanja hrabrosti. Današnji termin *doping* dolazi iz jezika nizozemskih kolonista Bura u Africi koji su koristili riječ *doop* za označavanje pića od teške rakije korištenog kao »stimulans«. Prvi su dokumentirano dopingirani sportaši nizozemski plivači iz 1865.

14

Robert L. Simon, »Good Competition and Drug-Enhanced Performance«, *Journal of the Philosophy of Sport* 11 (1/1984), str. 6–13, str. 8. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.1984.9714408>.

15

Ibid., str. 7.

16

Walter M. Brown, »Ethics, Drugs and Sport«, *Journal of the Philosophy of Sport* 7 (1/1980), str. 15–23. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.1980.9714363>.

17

W. Modell, »Mass Drug Catastrophes and the Roles of Science and Technology«, *Science* 156 (1967), str. 346–351. doi: <https://doi.org/10.1126/science.156.3773.346>.

18

Ibid., str. 346.

19

Kasnije definicije ponavljaju sličnu formulaciju: Medicinska komisija Međunarodnog olimpijskog odbora iz 1964.; Europska konferencija iz 1984.; Anti-dopinška konvencija Vijeća Europe iz 1989.; Deklaracija o dopingu u sportu na Svjetskoj konferenciji o dopingu u sportu iz 1999.; Međunarodni olimpijski odbor iz 2000.; Konvencija UN protiv dopinga u sportu iz 2005.; itd.

20

R. L. Simon, »Good Competition and Drug-Enhanced Performance«, str. 7

21

Michael Lavin, »Sports and Drugs: Are the Current Bans Justified?«, *Journal of the Philosophy of Sport* 14 (1/1987), str. 34–43. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.1987.9714449>.

22

Ibid., str. 34

23

WADA je osnovana 1999. od strane IOC jer se smatralo i pokazalo da dotadašnja borba nije dostatna te da treba osnovati posebnu specijaliziranu instituciju. Glavni okidač je bio biciklistički »Festina doping skandal« u kojem je cijela momčad uhvaćena u sustavnom dopingiranju (što je otvorilo mnoga pitanja o tom vjerojatno dopinški najproblematičnijem sportu) tijekom utrke Tour de France 1998. uz četiri propagirana cilja: da zaštiti prava sportaša na participiranju u sportu slobodnom od dopinga, da promovira zdravlje, poštenje i jednakost za sve sportaše, da promovira i propagira borbu protiv dopinga u cijelom svijetu te razjasni koje tvari sportaši smiju uzimati i koje su sankcije za uzimanje dopinga ili petljanja oko dopinških nalaza, na način da je podržana od strane većine sportskih organizacija.

vatski zavod za toksikologiju i antidoping).²⁴ Da bi se izbjegli terminološki problemi oko (nemogućnosti) definiranja, doping nije definiran *per se*, nego u odnosu spram antidopinških pravila, odnosno spram WADA-ine izdane liste zabranjenih tvari i metoda. Tako, »doping se definira kao pojavljivanje jednog ili više kršenja antidopinških pravila... [!?, op. a.]«.²⁵ Za određivanje toga kakve metode i tvari spadaju u doping, u obzir su uzimana tri kriterija. Ako se dva kriterija ispune, automatski dolazi do zabrane. Kriteriji su sljedeći:

1. Postoji li medicinski ili znanstveni dokaz da metoda ili tvar ima potencijal pojačavanja sportskih performansi;
2. Postoji li rizik za zdravlje sportaša;
3. Je li na djelu kršenje sportskog duha.²⁶

Pri čemu je sintagma »duh sporta« obrazložena kao:

»... očuvanje onog što je intrinzično vrijedno u sportu (...). To je srž olimpizma, potraga za ljudskom izvrsnošću i usavršavanjem prirodno danih talenata svakom pojedincu. Duh sporta je slavljenje ljudskog duha, tijela i uma, te se vidi u vrijednostima koje u sportu i kroz sport nalazimo, uključujući: etiku, fair-play, i iskrenost, zdravlje, izvrsnost u izvedbi, karakter i obrazovanje, veselje i zabava, timski rad, odlučnost i poštivanje pravila i zakona, hrabrost, zajedništvo i solidarnost. Doping je fundamentalno suprotan duhu sporta.«²⁷

Uz to, WADA svake godine izdaje »Prohibited List«, odnosno listu zabranjenih »tvari i metoda«, koja je u svojoj varijanti iz 2016. godine podijeljena u tri skupine: one koje su uvijek zabranjene (*prohibited at all times*), odnosno zabranjene »u vrijeme i izvan natjecanja« (*in- and out-of-competition*); one zabranjene u vrijeme natjecanja (*prohibited in-competition*) te one zabranjene unutar pojedinih sportova (*prohibited in particular sports*). Među uvijek zabranjenim tvarima navode se anabolička sredstva, peptidni hormoni i čimbenici rasta, Beta 2 agonisti, hormoni i modulatori metabolizma te diuretici i maskirna sredstva. Povezano s time, među uvijek zabranjenim metodama izričito se spominju manipulacija krvlju i krvnim pripravcima, kemijska i fizička manipulacija te genski doping. Među zabranjene »u vrijeme natjecanja« ubrajaju se stimulansi, narkotici, kanabinoidi i glukokortikoidi. Naposlijetku, kao tvari i metode »zabranjene u pojedinim sportovima« navode se sealkohol (aeronautika, automobilizam, motonautika i streličarstvo) i betablokatori (automobilizam, biljar, pikado, podvodni sportovi, skijanje, streličarstvo i streljaštvo).²⁸

2. Dvije suprotstavljene perspektive: libertarijanci i esencijalisti

Debata o dopingu unutar filozofije i etike sporta krenula je iz *pro doping* perspektive, odnosno prvo su predstavljeni argumenti za slobodno uzimanje dopinga, da bi potom krenule reakcije i osporavanja te argumentacija *contra doping* perspektive.

2.1. Libertarijanci

Prva predstavljena perspektiva jest *libertarijanska*²⁹ koja doping gleda ne samo kao prihvatljiv nego štoviše i nužan u vrhunskom natjecateljskom sportu, a koji se određuje kao težnja k najvećoj mogućoj mjeri izvrsnosti unutar natjecateljski ustrojene društvene igre. Ova se perspektiva počinje izgrađivati na R. L. Simonovu shvaćanju sporta kao »uzajamne potrage [sportaša] za

izvršnošću kroz natjecanje«. ³⁰ Stoga, u svrhu obrane i opravdanja korištenja dopinga u sportu, započinje izgradnja specifičnog argumentacijskog okvira. *Libertarijanci*³¹ smatraju da su sve vrste dopinških zabrana i limitiranja korištenja neodržive i argumentacijski neobranjive, posebice one najčešće spominjane – o nepoštenju ili nepravdi, škodljivosti, prinudi ili prisili te respektu prema igri. Također, snažno se protive paternalističkom pristupu odraslim sportašima koji su dali informirani pristanak.

Začetnik je ove perspektive i jedan od njenih najistaknutijih predstavnika, W. M. Brown, ujedno i autor prvog objavljenog rada na temu dopinga u sportu 1980. godine.³² Uz njega, najpoznatiji su predstavnici W. J. Morgan, R. Gleaves i C. Tamburrini.

U pionirskom radu u *JPS*, Brown svoju poziciju o nužnosti ukidanja svih dopinških zabrana teorijski uokviruje, kako ih naziva, trima glavnim parametrima natjecateljskog sporta: s jedne strane, kvaliteta sportske performanse, s druge, količina i težina treninga povezanih s rizikom od ozljede i podnesene boli, te s treće, iskušnje iznalaženja i korištenja prečaca.³³ Uz to, mogući prečaci nisu anticipirani ni propisani putom konstitutivnih pravila, čime se onda ostavlja prostor za specifične aspekte u prakticiranju sporta koji se kasnije mogu pokazati ključnima za ishod igre, poput sportske opreme, tehnike, taktike i aktivnosti. Stvaranje i postojanje konstitutivnih pravila za Browna je nastojanje direktno usmjereno na zaštitu poštenja (*fairness*) i zdravlja (*health*) sportaša.³⁴

24

Vidi <http://www.antidoping-hzta.hr/> (pristupljeno 2. 10. 2016.).

25

World Anti-Doping Code, World Anti-Doping Agency, Montreal, Quebec, Kanada 2015., str. 18.

26

Ibid., str. 30

27

Ibid., str. 15. Valja istaknuti da osim ovih kriterija, WADA dopingom smatra i: (1) prisutnost zabranjenih tvari, njenih metabolita ili markera u uzorku urina ili krvi sportaša; (2) korištenje ili pokušaj korištenja zabranjene tvari ili metode; (3) odbijanje ili nepristupanje davanju uzorka bez opravdanja, nakon obavijesti ili na drugi način izbjegavanje davanja uzorka; (4) prekršaj zahtjeva o dostupnosti sportaša za testiranje izvan natjecanja; (5) neovlašteno upletanje ili pokušaj upletanja u bilo koji dio dopinške kontrole; (6) posjedovanje zabranjenih tvari i metoda; (7) nezakonita trgovina zabranjenih tvari ili metode; (8) davanje ili pokušaj davanja zabranjenih tvari ili metode sportašu ili pomaganje, poticanje, prikrivanje ili druga vrsta suučesništva u kršenju ili pokušaju kršenja antidopinških pravila.

28

Vidi: <https://wada-main-prod.s3.amazonaws.com/resources/files/wada-2016-prohibited-list-en.pdf> (pristupljeno 4. 10. 2016.).

29

Zastupnike libertarijanizma različiti autori nazivaju i *farmakološki libertarijanci*, primjerice W. J. Morgan, »Athletic Perfection, Performance-Enhancing Drugs, and the Treatment-Enhancement Distinction«, str. 162.

30

Eng. »mutual quest for excellence through competition«. Vidi Robert L. Simon, *Fair Play. The Ethics of Sport*, Westview Press, Philadelphia 2010., str. 45.

31

»Prema libertarijanskom gledanju ljudi imaju pravo odlučiti što će sa svojim tijelom činiti toliko dugo dok ne ozljeđuju druge, odnosno dok ne povređuju njihova prava.« Vidi Thomas S. Petersen, Johannes K. Kristensen, »Should Athletes Be Allowed to Use All Kinds of Performance-Enhancing Drugs? – A Critical Note on Claudio M. Tamburrini«, *Journal of the Philosophy of Sport* 36 (1/2009), str. 88–98, str. 90. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.2009.9714748>.

32

W. M. Brown, »Ethics, Drugs and Sport«, str. 15–23.

33

Ibid., str. 16.

34

Ibid., str. 17.

Prva vrsta dopinga,³⁵ odnosno pojačivača sportskih performansi, koju razmatra je krvni doping, a u daljnjem tekstu još spominje i adrenalinske injekcije, testosteron, hormonske aditive, uzimanje različitih tvari i vitamina, odnosno vrsta hrane. U ovom kontekstu nabraja čak i akupunkturu, ultrazvuk (sic!) i medicinske operacije. Osim toga, on uvodi i debatu o tvarima koje su »umjetno sintetizirane«, za razliku od onih koje se »pojavljuju u prirodi«, iznoseći tvrdnju da najjače djelujuće tvari nalazimo u prirodi.³⁶

Brown prvo postavlja pitanje o tome zašto se sportaši uopće dopingiraju te na njega iznalazi tri odgovora. Prvo, sportaši često traže prečace za ostvarivanje vrhunskih performansi (uz sav uloženi trud i trening). Drugo, pravila često nisu dovoljno (detaljno) specifična. Treće, sportovi su ustrojeni tako da mjere nejednakosti. Ipak, fundamentalno pitanje o dopingu za Browna je pitanje o tome kako odrediti limite uzimanja određenih tvari.

»Pitanje je [je] li uzimanje tvari [*drugs*] ikada nepošteno. Da, ako je njihovo korištenje varanje; ako ih jedan natjecatelj koristi protivno pravilima, a ostali ne. Ali zašto bi zauvijek zabranili njihovu upotrebu? Možda je korištenje tvari nepošteno ako njima neki nemaju pristup? Možda. Ali tada nije pošteno biti rođen od zdravih roditelja, od majke koja nije pušila ili konzumirala po fetus opasne tvari, biti u okruženju nezagađenog okoliša, biti dobro hranjen, biti potican da rasteš jak i brz, biti slobodan da treniraš na visokim nadmorskim visinama, u suhoj i sigurnoj gimnastičkoj dvorani... rješenje za problem poštenja čini se da je univerzalan pristup, a ne univerzalna zabrana.«³⁷

Brown jasno promiče stav o potrebi da se doping učini dostupnim svim sportašima na jednak način:

»Ne bi li trebali postaviti limite na to tko može i kako nastupati? Moj je odgovor, uz jedan uvjet, nipošto. Ne bi li trebali zabraniti uporabu nekih tvari ili krvnog dopinga? Ne, ni u jednom slučaju. Ali nije li to nepošteno? Jest, moguće, kao što sam i rekao ranije (to je moj uvjet) *ako* je korištenje nekih tvari ili tehnika zabranjeno nekima, ili držano kao tajna ili skrivena stvar... Ali nije li to opasno? Jest. Neće li to promijeniti prirodu sporta i nas samih? Da, naravno; ali već i jest. No tada će ljudi moći izabrati, kao što to uvijek i čine, natjecati se s onima sličnim sebi ili onima drukčijima... svoje akcije mogu učiniti »pustolovinama u slobodi« i »istražiti limite vlastitih snaga« te ih razviti na koji god način osobno sami izaberu.«³⁸

Najekstremniji predstavnik libertarijanske perspektive pristupa dopinškom pitanju je argentinsko-švedski filozof sporta Claudio Tamburrini, koji tvrdi kako upravo doping pomaže da se utjelovi pravi duh modernog natjecateljskog elitnog sporta, dok recentne prohibicije i regulacije ne stvaraju jednake natjecateljske uvjete. Njegov trostruki argument glasi ovako:

1. Bez zabrana, nijedan sportaš neće biti u situaciji natjecateljske inferiornosti jer će svi imati priliku dopingirati se (osim sportaša mlađih od 18).
2. Prohibicija dopinga stavlja proizvoljna ograničenja na daljnji razvoj sporta. Sportašima je tako otežano usavršavanje njihovih vještina specifičnih za pojedine discipline.
3. Zabrana dopinga je odgovorna za trenutni manjak spoznaja o eventualnim škodljivim efektima dopinga (...) micanje prohibicija dozvolilo bi poduzimanje istraživanja s ciljem reduciranja škodljivosti koju je producirala nepostojanje supervizijske kontrole dopingiranja.³⁹

Kao daljnji problem ističe da sportske vlasti u svojoj težnji k pretjeranoj unifikaciji i generalizaciji u obzir ne uzimaju socijalne i sportsko-etičke posebnosti različitih zajednica iz kojih dopingirani dolaze. Iako je o temi dopinga u *JPS* objavio tek jedan rad,⁴⁰ njegovi stavovi izneseni na drugim mjestima⁴¹

izazvali su veliki interes i debate u časopisu. U tom smislu, posebno se ističe argumentacijski obračun s Tamburrinijevim stavovima poduzet od strane danskih znanstvenika T. S. Petersena i J. K. Kristensena.⁴²

Suma summarum, libertarijanska perspektiva smatra da je ulazak dopinga u sport isti nepovratno izmijenila te da je optimalni stav prihvatiti postojanje dopinga i dopingiranja. Kako pak ne bi došlo do natjecateljskih nepravednosti i nepoštenja, odraslim i informiranim sportašima treba dozvoliti da slobodno odluče hoće li se dopingirati te tako »istražiti granice« sportskih performansi i natjecateljskih uspjeha.

35

U tematiziranje dopinga Brown kreće potaknut konkretnim sumnjivim slučajem (bez podignute optužbe) finskog atletičara Lassea Viréna, koji se natjecao u atletičarskim disciplinama trčanja na 5.000 i 10.000 metara. Virénov slučaj snažno je zagolicao sportsku javnost nakon što je postao dvostruki olimpijski pobjednik na Olimpijskim igrama 1976. u Montrealu. Naime, nakon duge karijere prepune osrednjih rezultata te teške ozljede nekoliko mjeseci uoči OI, senzacionalno je osvojio dvije zlatne medalje, nakon čega od javnosti i medija optužen za korištenje dopinga. Sam Virén je na optužbe uglavnom lakonski odgovarao da je bio inspiriran veličinom događaja, odnosno »dodirnut od Boga« u kombinaciji s tajnim sastojkom – mlijekom soba (sic!).

36

Ibid., str.18.

37

W. M. Brown, »Ethics, Drugs and Sport«, str. 18–19, str. 34–43.

38

Ibid., str. 22.

39

C. M. Tamburrini, »What's Wrong with Doping?«, str. 201.

40

Claudio M. Tamburrini, »What's Wrong With J. S. Mill's 'Harm-to-Others' -Principle?«, *Journal of the Philosophy of Sport* 38 (1/2011), str. 1–26. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.2011.9714546>.

41

Claudio M. Tamburrini, »What's Wrong with Doping?«, u: Torbjörn Tännsjö, Claudio Tamburrini (ur.), *Values in Sport: Elitism, Nationalism, Gender Equality and the Scientific Manufacture of Winners*, Taylor & Francis Ltd., London 2000., str. 200–218. doi: <https://doi.org/10.4324/9780203184691>.; Claudio Tamburrini, Torbjörn Tännsjö (ur.), *Genetic Technology and Sport*, Routledge, London 2005. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.2006.9714703>.; Claudio M. Tamburrini, »What's wrong with genetic inequality? The impact of genetic technology on elite sports and society«, *Sport, Ethics and Philosophy*

1 (2/2007), str. 229–238. doi: <https://doi.org/10.1080/17511320701425249>.; Claudio M. Tamburrini, Torbjörn Tännsjö, »Transcending human limitations«, *Sport, Ethics and Philosophy* 1 (2/2007), str. 113–118. doi: <https://doi.org/10.1080/17511320701439844>.

42

U svom tekstu u tekstu »Should Athletes Be Allowed to Use All Kinds of Performance-Enhancing Drugs?—A Critical Note on Claudio M. Tamburrini«, ističu da obračun do sada nitko nije učinio u akademskom znanstvenom diskursu, ponajprije iz razloga što su Tamburrinijevi argumenti smatrani nevrjedni razmatranja i kao takvi odbacivani. S jedne strane, smatraju da je nužno pružiti tzv. intelektualni razlog koji se sastoji od specifične sistematske argumentacije protiv Tamburrinijevih stavova. S druge strane, upozoravaju da valja imati na umu da je moguće da ima mnogo onih koji su involvirani u sport, a simpatiziraju Tamburrinijeve pozicije. Naposljetku, ako je Tamburrini u pravu, sve će se drastično promijeniti. U tu svrhu referiraju se na stavove i proklamacije dviju najutjecajnijih svjetskih sportskih institucija koje se bave antidopinškom politikom – IOC (International Olympic Committee) i WADA, ponavljajući trostruki argument koji se sastoji od škodljivosti (za zdravlje sportaša), nepoštenosti (jer sportaši koji ga ne žele koristiti nisu u ravnopravnoj šansi u natjecanju s onima koji ga koriste) i suprotnosti s prirodom i duhom sporta (prema kojem je jedino prihvatljivo ako sportaši usavršavaju svoje prirodne tjelesne sposobnosti odnosno vlastiti karakter, bez ikakvih artificijelnih sredstava. Vidi str. 88). Petersen i Kristensen daju djelomično za pravo Tamburriniju, ali i iznose tri protuargumenta: u prvom slučaju ističu da nisu sve vrste dopinga one koje odmiču moment inferiornosti u natjecanju, u drugom slučaju ističu da nije moralno loše da država/institucija ponekad regulira naše ponašanje (primjerice dozvoljenu brzinu automobila), u trećem slučaju upućuju na to da nikada ne znamo jesu li sportaši tijekom dopingiranja zapravo već bili pod nadzorom liječnika.

2.2. *Esencijalisti*

R. L. Simon i W. Fraleigh započinju *esencijalističku perspektivu* gledanja na doping, koja se još naziva i *konzervativistička*,⁴³ 1984. godine u 11. broju *JPS*.⁴⁴ U tom broju, presudnom za utemeljenje i izgradnju etike dopinga u sportu,⁴⁵ doping je shvaćen kao oblik narušavanja i zadiranja u samu esenciju sporta te je stoga neprihvatljiv već na toj fundamentalnoj razini te treba uvesti njegovu apsolutnu zabranu. Ova je, dakle, perspektiva potpuno nasuprotna prvoj i sve metode i stvari za pojačavanje natjecateljskih performansi sportaša (PED) gleda kao neprihvatljive odnosno kao one koji stvaraju nedozvoljenu i nepravednu prednost u odnosu na ostale involvirane natjecatelje.

Simon utemeljuje esencijalističku perspektivu u shvaćanju ideala sporta kao uzajamne potrage sportaša za izvrsnošću kroz natjecanje između *osoba* koje imaju respekt jedne prema drugima. Unutar određenog natjecateljskog okvira svaki natjecatelj mora reagirati na odluke, činove i sposobnosti drugih te vidjeti druge ne samo kao prepreke na putu do cilja nego kao osobe koje respektira kao takve. Sportaši tijekom igre reagiraju na inteligentne izbore i vrijedne karakteristike onih drugih, poput motivacije i hrabrosti, na način koji je prihvatljiv tim drugim osobama. Uz poseban naglasak na to da sportsko natjecanje želi izmjeriti vještine sportaša a ne kako njihovo tijelo reagira na doping.⁴⁶

Najistaknutiji i najutjecajniji zagovornici zabrane dopinga unutar filozofsko-etičko-sportskog miljea ranije su spominjani W. Fraleigh i R. L. Simon, A. Schneider i R. Butcher te M. Lavin,⁴⁷ koji sugeriraju da je doping neetičan i da trenutne prohibicije trebaju ostati. Da bi poduprli svoje pozicije, navode zabrinutost vezanu uz poštovanje spram igre, mijenjanja prirode sporta, nepoštenu prednost, škodljivost i rizike vezane uz zdravlje, prinude natjecatelja, kao i neželjene i nenamjeravane posljedice, uključujući i povećano korištenje droga među mladeži koja bi mogla kopirati ponašanja poznatih i uspješnih sportaša.

Nakon što je na ljetnim Olimpijskim igrama 1984. u Los Angelesu (SAD) 11 sportaša »palo« na dopinškom testu, Warren Fraleigh u radu »Performance-Enhancing Drugs in Sport: The Ethical Issue« razmatra pitanja korištenja dopinga u sportu.⁴⁸ Fraleigh pokušava anticipirati konsekvence pod dvije različite perspektive: zabranjivanja i nezabranjivanja dopinga ili supstanci za poboljšavanje sportskih performansi sportaša (*performance enhancing drugs* /PED/) odnosno, u sportskom svakodnevnom diskursu uvriježenog, no vrlo nepreciznog i nedovoljno širokog naziva, »stimulirajućih sredstava«. Pritom, pitanje dopinga razmatra u pogledu činjenja štete ili škodljivosti (*harm*) sebi i drugima (*The Argument of Harming Self and Others*), stjecanja nepoštene ili nepravedne prednosti (*The Argument of Unfair Advantage*), te prinude ili prisile (*coercion*).⁴⁹

»... je li moralno ispravno, iz razloga škodljivosti, prinude i/li poštenja, zabraniti izbor odraslih sportaša s informiranim pristankom u uzimanju stvari za jačanje ili poboljšanje sportskih performansi?«⁵⁰

S jedne strane, prema Fraleighu, uzimanje supstanci daje nepoštenu prednost. S druge pak strane, ugrožava zdravlje korisnika do pretjeranih granica. Konačno, ako njihovo korištenje nije zabranjeno, to će tjerati sportaše da uzimaju opasne stvari koje inače ne bi koristili.

Fraleighov je stav da postoje dostatni razlozi za zabranu slobodnog izbora odraslih sportaša s informiranim pristankom u sportskim natjecanjima.

»Rješenje... leži u posljedicama sportaševih čina za druge. Uzimanje PED/dopinga... je moralno pogrešno jer mijenja prirodu natjecanja bez pristanka drugih sportaša te vrši prisilu na druge da škode sami sebi«⁵¹

Svoje je rješenje Fraleigh prozvao »vodič za postupanje bez ozljeđivanja« (»guide of noninjurious action«), kojim bi pravilno postupanje uključivalo to da svi involvirani u sport izbjegavaju postupke koji vode ili podržavaju mogućnost fizičkih ozljeđivanja drugih ili su znani kao štetni po zdravlje drugih.

3. Argumenti paternalizma, škodljivosti, poštenja i prinude

U ovom će se dijelu rada razmotriti argumenti esencijalista i libertarijanaca o četiri temeljna i presudna pitanja odnosno prijedora unutar višedesetljetne debate o doping u sportu: paternalizma, škodljivosti, prinude i poštenja.

Debata oko spomenutih argumenata započinje u 11. broju *Journal of the Philosophy of Sport*, u radovima W. Fraleigh »Performance-Enhancing Drugs in Sport: The Ethical Issues«⁵² (škodljivost, prinuda i poštenje) i W. M. Browna »Paternalism, Drugs, and the Nature of Sports«⁵³ (paternalizam). Ti će radovi i izneseni argumenti usmjeriti svaku daljnju debatu o doping u te s time povezanu izgradnju pomno razrađenih argumentacijskih okvira.

43

Michael Veber, »The Coercion Argument Against Performance-Enhancing Drugs«, *Journal of the Philosophy of Sport* 41 (2/2015), str. 267–277, str. 268. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.2013.832264>.

44

Robert L. Simon, »Good Competition and Drug-Enhanced Performance«, *Journal of the Philosophy of Sport* 11 (1/1984), str. 6–13. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.1984.9714408>; Warren R. Fraleigh, »Performance-Enhancing Drugs in Sport: The Ethical Issues«, *Journal of the Philosophy of Sport* 11 (1/1984), str. 23–28. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.1984.9714410>.

45

Sarah Teetzel piše: »11. broj *Journal of the Philosophy of Sport*, izdan 1984., ostaje ključan izvor informacija o etičkim pitanjima proizašlim zbog sportaša koji koriste PED. Sadržeci radove Roberta L. Simona, W. M. Browna i Warrena P. Fraleigha o moralnoj prihvatljivosti uzimanja i zabrane dopinga, to izdanje donosi utemeljujuće tekstove za temu dopinga u sportu.« Vidi Sarah Teetzel, »The Ethics of Enhancing Performance«, u: Cesar R. Torres (ur.), *Bloomsbury Companion to the Philosophy of Sport*, Bloomsbury, London, New Delhi, New York, Sydney 2014., str. 115–130, str. 119.

46

R. L. Simon, »Good Competition and Drug-Enhanced Performance«, str. 11–12.

47

R. L. Simon, »Good Competition and Drug-Enhanced Performance«, str. 6–13; Robert L. Simon, »Response to Brown and Fraleigh«, *Journal of the Philosophy of Sport* 11 (1/1984), str. 30–32. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.1984.9714411>; Angela J. Schneider, Robert R. Butcher, »Why Olympic Athletes Should Avoid the Use and Seek the Elimination of Performance-Enhancing Substances and Practices From the Olympic Games«, *Journal of the Philosophy of Sport* 20 (1/1993), str. 64–81. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.1993.9714504>.

48

W. R. Fraleigh, »Performance-Enhancing Drugs in Sport: The Ethical Issues«, str. 23–28.

49

Ibid., str. 23.

50

Ibid., str. 24.

51

Ibid., str. 28.

52

W. R. Fraleigh, »Performance-Enhancing Drugs in Sport: The Ethical Issues«.

53

Walter M. Brown, »Paternalism, Drugs, and the Nature of Sports«, *Journal of the Philosophy of Sport* 11 (1/1984), str. 14–22. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.1984.9714409>.

3.1. Argument paternalizma

Paternalističko se pitanje u samoj svojoj osnovi sastoji u sljedećem: može li se institucionalno i s visoka donositi, odnosno je li moralno opravdivo nameutati odraslim i informiranim sportašima zabrane korištenja dopinga odnosno raznih tvari i metoda koji će pojačavati natjecateljske performanse u natjecateljskom sportu? Uvođenje paternalizma se stalno povezuje s argumentima prinude i poštenja, s kojima se ujedno i opravdava, no najviše sa zaštitom samih sportaša od škodljivosti kojoj se izlažu.

Brown, Simon i Fraleigh⁵⁴ započinju ovu debatu još 1984. Pritom, Brown žestoko napada tzv. »paternalistički pristup« problematici dopinga u sportu, uz jednu ogradu – za sportaše mlađe od 18 godina »meki« paternalizam jest prihvatljiv. Referirajući se na Dworkina,⁵⁵ Brown obrazlaže da su oni naivni i mladi, te da bi im korištenje PED-a moglo narušiti psihološku i zdravstvenu stabilnost, odnosno dokinuti ili modificirati stav o težnji k poštenju i fair-playju.⁵⁶ S druge strane smatra da je, kada se radi o odraslim sportašima, »očinsko-zaštitnički« institucionalizirani pristup potpuno promašen i neprihvatljiv. Naime, takav pristup zanemaruje, odnosno dovodi u pitanje (uz tendenciju dokidanja) kompetentnost i pravo slobodnog i autonomnog donošenja odluka, pa tako i onih koje se tiču korištenja PED-a. Štoviše, smatra da je i današnje društvo duboko senzibilizirano za takva interveniranja i/ili prisile. Brown se pritom oslanja na antipaternalistički stav predstavljen u eseju Johna Stuarta Milla »O slobodi«,⁵⁷ prema kojem su ovakve intervencije veće zlo od mogućih posljedica slobodno i samostalno donesenih odluka. U posebnom odgovoru Simonu, izneseno nadopunjava tvrdnjom da se nikako ne može opravdati inzistiranje da netko zna bolje od sportaša samih kako da ostvare neko veće dobro jer se na taj način negira upravo ono na čemu se najviše inzistira u sportaša: samostalnost, autonomija, osobni uspjeh i dostignuća.⁵⁸ Time se, štoviše, dovodi u pitanje kompetentnost sportaša za donošenje samostalnih i za vlastiti život ključnih odluka.⁵⁹

U svom kasnijem radu »Practices and Prudence«, Brown će ukazati na činjenicu da je paternalistički pristup nekonzistentan. Naime, kako opravdati zabrane uzimanja dopinga s razlogom zaštite sportaša od škodljivosti koju doping donosi za njih same, kada je samo bavljenje (vrhunskim profesionalnim) sportom rizično po sebi i ti su rizici direktno vezani uz izazove koje sport stavlja pred sportaše, primjerice u skijanju, boksu ili ronjenju, da se ne spominju i česti slučajevi pre-treniranja i sl.⁶⁰

S druge strane, C. Tamburrini se u svojim antipaternalističkim stavovima, razrađenim u radu »What's Wrong With J. S. Mill's 'Harm-to-Others'-Principle?« iz 2011. godine, također oslanja i referira na Millov princip »zabrane škoditi drugima« (»harm-to-others«-restriction) i, kako ga naziva, princip »škodljivog ponašanja koje uzima druge u obzir« ((*Other-Regarding*) *Harmful Conduct*). U radu se na dva načina fokusira na osporavanje riječi direktora WADA-e Dicka Pounda o tome da »ako se ne slažeš s pravilima u sportu, potpuno si slobodan da napustiš sport (...). Ali ako sudjeluješ, onda moraš poštivati pravila«. S jedne je strane za Tamburrinija upitna pretpostavljena moralna čistoća sportaša i njihovo mahanje pravom da autonomno donose odluke. Participiranje u sportu ne implicira odricanje prava na donošenje odluka i prenošenje istih na pravila igre, odnosno donošenja autonomnih odluka trebaju li se ili ne promijeniti te aktivno raditi na postizanju promjene. S druge pak strane, na pitanje je li implicitan pristanak sportaša punovažeći, odgovara negativno, iz toga razloga što sportaš dobiva nedostatno informacija za (navodno) slobodnu odluku da se odrekne svoje autonomije u odlučivanju, te jer

se ne slaže s WADA-inim stavom da je takvo odricanje sportaša jedini put za smanjivanje škodljivosti dopinga.⁶¹

3.2. Argument škodljivosti

Pitanje škodljivosti dopinga u sportu ima tri problematske razine. Jedna je pitanje škodljivosti za sportaše koji se dopingiraju, potom za one sportaše koji su »čisti« od dopinga te na kraju za društvo. Osnova ovog argumenta sastoji se u stavu da korištenje dopinga škodi zdravlju onih koji ga koriste, čime je opravdana svaka (paternalistička) zabrana. Osim toga, pitanje je mjere u kojoj uzimanjem dopinga sportaši, osim samima sebi, škode i drugima. U tom smislu, W. Fraleigh tvrdi da bi ukidanje dopinških prohibicija izvršilo »prinudu na druge sportaše da naškode sami sebi.«⁶² Odjek ovog stava jasno je vidljiv u kasnijim radovima, a najeklatantnije kod M. A. Holowchaka koji tvrdi da

»... škodljivost kroz prinudu diktira da zabrane steroida ostanu, a ne obrnuto. Takva legislativa, pravilno razumijevana, čini više da sačuva radije nego da uništi autonomiju sportaša.«⁶³

Na kraju, tu je i pitanje o tome u kojoj mjeri dopingirani sportaš, kao javna osoba pod istovremenim »povećalom« opće javnosti i bliže društvene sredine, utječe, odnosno škodi društvu u kojem obitava i kojega je dio. Sportaši su često idoli i uzori za mlade, koji bi se zbog toga mogli početi dopingirati,⁶⁴ no tu je i njihova uloga u i za društvenu zajednicu prisutna na različite načine: kao promotora sporta i zdravog života, simbola uspješnosti, privlačitelja sponzora/investitora itd.

Libertarijanci osporavaju argument škodljivosti dopinga kao nekonzistentan na temelju isticanja činjenice da su sportaši u mnogim sportovima, poput borilačkih sportova, biciklizma ili auto-moto sportova, ionako izloženi škodljivosti. Sportaši su suočeni sa stalno prisutnim rizicima po zdravlje u gotovo svim visoko profesionaliziranim sportovima, pa unutar takva konteksta nije

54

Vidi Robert L. Simon, »Response to Brown and Fraleigh«, *Journal of the Philosophy of Sport* 11 (1/1984), str. 30–32. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.1984.9714411>, Walter M. Brown, »Comments on Simon and Fraleigh«, *Journal of the Philosophy of Sport* 11 (1/1984.), str. 33–35. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.1984.9714412>.

55

»... paternalizam je katkada opravdiv, a ponekad je nužan... kada osoba u nekom pogledu nije kompetentna [za donošenje odluka, op. a]«, W. M. Brown, »Paternalism, Drugs, and the Nature of Sports«, str. 15.

56

Ibid., str. 16–17.

57

John Stuart Mill, *Izabrani politički spisi, prvi svezak*, Informator, Zagreb 1988., str. 109–194.

58

W. M. Brown, »Comments on Simon and Fraleigh«, str. 35.

59

Ibid., str. 19–20.

60

Usp. Walter M. Brown, »Practices and Prudence«, *Journal of the Philosophy of Sport* 17 (1/1990), str. 71–84, str. 76. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.1990.9714480>. Rad je zapravo predsjednička adresa kao člника IAPS-a.

61

C. Tamburrini, »What's Wrong With J.S. Mill's 'Harm-to-Others' – Principle?«, str. 13–16.

62

W. R. Fraleigh, »Performance-Enhancing Drugs in Sport: The Ethical Issues«, str. 28.

63

M. Andrew Holowchak, »'Aretism' and Pharmacological Ergogenic Aids in Sport: Taking a Shot at the Use of Steroids«, *Journal of the Philosophy of Sport* 27 (1/2000), str. 35–50, str. 42. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.2000.9714588>.

64

Vidi R. L. Simon, »Good Competition and Drug-Enhanced Performance«, str. 125.

najjasnija racionalizacija i opravdanje zaštite sportaša od dopinga, a ne i drugih rizika.⁶⁵

Zanimljivo je da su Tamburrinijevi stavovi oko ovog pitanja libertarijansko-utilitaristički, ponajvećma poradi jasnog zalaganja za anti-paternalistički pristup, odnosno potpunu autonomiju odlučivanja sportaša na način da se istovremeno nastoji zadovoljiti princip ne-škodljivosti spram drugih, te istovremene maksimizacije blagostanja za sebe, no uz ipak jednu »mutnu« ogradu kada se tiče drugih sportaša i društvenog aspekta škodljivosti. Tako, sportaši bi trebali biti potpuno slobodni uzeti PED bez obzira na (mjeru) škodljivost sebi, dok mjera škodljivosti drugima ne bi smjela biti veća od onoga što se više ne može tolerirati.⁶⁶ Ovakve stavove Petersen i Kristensen dovode u pitanje na dvostrukoj ravni, moralnoj i socijalnoj. Moralno gledano, ostavljaju pitanje je li doista prihvatljivo dopustiti sportašima da slobodno uzimaju vrlo opasne tvari i/ili da ih uzimaju u ogromnoj količini? Oni smatraju da bi se s jedne strane drastično povećao broj ne-profesionalnih sportaša koji bi uzimali doping (tako primjerice postoji velik broj korisnika steroida u Danskoj), dok bi, s druge strane, doping mogao poprimiti razmjere korištenja alkohola koji je veliki socijalni problem u mnogim zemljama.⁶⁷

3.3. Argument poštenja

Osnov ovog argumenta čini stav da svako korištenje dopinga jest ne-pošteno (*ne-fair*) u odnosu na druge sportaše, odnosno da stvara nepoštenu i nepravednu prednost u natjecanju te je stoga na djelu varanje ili prijevara. Pritom se nikako ne smije smetnuti s uma da je ključno razlučiti postoje li zapravo pravila koja doping zabranjuju jer, ako takvih nema, onda se o nepoštenju i varanju ne može (uopće) ni govoriti.⁶⁸

»... ako postojeća pravila zabranjuju uporabu takvih [zabranjenih, op.a.] tvari, onda je njihovo korištenje varanje. Oni koji potajno krše pravila stječu nepoštenu [*unfair*] prednost nad onima koji to ne čine.«⁶⁹

Prigovor kako su u odnosu na druge sportaše dopingirani u poziciji stjecanja nepravedne ili nepoštene prednosti (*The Argument of Unfair Advantage*) u pitanje će dovesti R. Gardner.⁷⁰ Prema njegovu mišljenju, ključno je pitanje načina *kako* se stječe (ili je stečena) neka nepravedna (*ne-fair*) prednost jer upravo činjenica je li stečena na, u moralnom smislu, nepošten način, snažno determinira je li u pitanju nepravedna prednost koja se ne može i ne smije tolerirati. Tako postoje države s planinskim reljefom koje u zimskim sportovima imaju nepravednu prednost po pitanju klimatskih uvjeta pred onima s tropskim, sportaši iz bogatih razvijenih zemalja imaju nepravednu prednost pred onima iz siromašnih jer imaju vrhunske (tehničke i infrastrukturne) uvjete za trening, u košarci viši igrači imaju nepravednu prednost pred suparnicima nižeg rasta itd. Ključna se moralna distinkcija određuje odgovorom na pitanje je li nepravedna prednost stečena na prihvatljiv način, u smislu poštenja i legalnosti, i na moralan način.⁷¹ Drugim riječima, unutar sporta u kojem postoje stalne i mnogobrojne nepravedno ili nepošteno stečene prednosti jednih sportaša nad drugima, ključno je razlučiti *nepravedne prihvatljive* prednosti od *nepravednih neprihvatljivih* prednosti.

Daljnji se problem raskazuje u slučaju slobodnog korištenja dopinga, kako u smislu stjecanja nepravedne prednosti jednih sportaša nad drugima (primjerice korištenjem krvnog dopinga umjesto naporna treninga), tako i sportaša nad samim sportom. U drugom slučaju, to može ići toliko daleko bi sam integritet sporta mogao biti doveden u pitanje, odnosno do takve nepravedne prednosti

koja bi dovela do nadilaženja smisla sporta samog, a onda i svih testiranja koja sport donosi.⁷² Naposljetku, pitanje je postoji li zapravo ikakva signifikantna razlika između zabranjenog dopinga ili nedozvoljenih tvari na jednoj strani i dozvoljenih tvari poput vitaminskih koktela odnosno korištenja akceptiranih režima treninga (koji uključuje i korištenje posebne prehrane i najrazličitije tehnologije, pa raznorodnih stručnjaka poput nutricionista, psihologa, fiziologa, kineziologa i inih, itd.)⁷³ za poboljšavanje sportskih natjecateljskih performansi, na drugoj.⁷⁴ Stoga, da bi argument nepoštenja i varanja imao svoju snagu, nužno je producirati jasne inherentne razloge po čemu su »dopinške tvari« neprihvatljive za razliku od drugih, neovisno o tome jesu li na dopinškoj zabranjenoj listi odnosno jesu li dozvoljene pravilima igre.⁷⁵

C. L. Carr, nadalje, osim što smatra da je argument poštenja promašen u pokušaju opravdavanja dopinških zabrana, dodatno zaoštava problem dodavanjem razlučivanja *prilazne faze* od *natjecateljske faze* natjecanja. Postavlja pitanje, je li opravdano i *dozvoljivo fair-play* (argument) koji se aplicira na svako sportsko natjecanje (utakmicu), još dodatno aplicirati i na polje pripreme sportaša za isto?⁷⁶

3.4. Argument prinude

Argument protiv prinude (ili prisile) je argument protiv moralno neprihvatljive prinude koju izaziva korištenje dopinga od strane pojedinih sportaša, na sve druge koji doping ne koriste, kako bi ostali u jednakoj natjecateljskoj situaciji s dopingiranim natjecateljima. Najvažniji zastupnici i branitelji ovog argumenta među konzervativcima, odnosno esencijalistima su A. Hollowchak i W. Fraleigh, a koji je prvi puta predstavljen u navedenom Simonovu radu »Good Competition and Drug-Enhanced Performance« iz 1987. Uspoređujući korištenje dopinga i prakticanje pretjeranog treninga za poboljšanje natje-

65

O tome su u časopisu pisali Brown (1990.) te Schneider i Butcher (1994.)

66

Ibid., str. 91.

67

Ibid., str.92.

68

Za pitanje varanja najreferentniji je rad Jana Vorstenboscha »Doping and Cheating«, *Journal of the Philosophy of Sport* 37 (2/2010), str. 166–181. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.2010.9714774>. U njemu Vorstenbosch iznosi stav da je ovaj problem zapravo isključivo u području odnosa sportaša spram institucionalnih vlasti u sportu.

69

Robert L. Simon, César R. Torres, Peter F. Hagar, *Fair Play: Sports, Values and Society*, Westview Press, Boulder (CO) 2015., str. 95.

70

Roger Gardner, »On Performance-Enhancing Substances and the Unfair Advantage Argument«, *Journal of the Philosophy of Sport* 16 (1/1989), str. 59–73. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.1989.9714469>.

71

Ibid., str. 61–62; usp. W. M. Brown, »Ethics, Drugs and Sport«, str. 33.

72

Ibid., str. 68.

73

Craig L. Carr, podržavajući Gardnerove stavove, navodi primjere laserske operacije oka golfera Tigera Woodsa te kortizinskih i elektrolitskih napitaka u radu »Fairness and Performance Enhancement in Sport«, *Journal of the Philosophy of Sport* 35 (1/2008), str. 193–207, str. 194. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.2008.9714738>.

74

R. Gardner, »On Performance-Enhancing Substances and the Unfair Advantage Argument«, str. 70.

75

Usp. Robert L. Simon, *Fair Play: Sports, Values and Society*, Westview Press, Boulder (CO) 2004., str. 79.

76

Vidi C. L. Carr, »Fairness and Performance Enhancement in Sport«, str. 205–206.

cateljskih performansi, Simon zaključuje da se glavna razlika sastoji u tome što sportaš koji uzima PED vrši prinudu ili prisilu na ostale sportaše da i oni uzmu doping i tako škode vlastitom zdravlju te je stoga moralno neprihvatljiv, što nikako nije slučaj kada poduzima pretjerane trening metode.⁷⁷

U svjetlu takvih argumenata, libertarijansko je stajalište da sportaši imaju pravo slobodno odlučiti da ne koriste doping te da pritom razmisle o tome da odustanu od natjecanja, odnosno da snize rezultatske i natjecateljske kriterije i/ili očekivanja na natjecanjima.⁷⁸ Pritom se referiraju na Millovo posljednje poglavlje eseja *O slobodi* nazvanom »Primjene«. Mill tu govori o natjecanjima u kojima jedan pojedinac ostvaruje korist na štetu drugih, kojima je poduzeti napor stoga ostao beskoristan, ističući da je u natjecanju nedopustivo korištenje *prijevare, izdaje i sile*.⁷⁹

U ovom kontekstu Fraleigh koristi pojam (pri)sile za podupiranje i obranu dopinških restrikcija. On naime tvrdi da je »individualno korištenje *PED* moralno pogriješno jer (...) vrši prinudu na druge da sami sebi nanose ozljede«. Štoviše, micanje dopinških zabrana, prema njegovu mišljenju, znači »prešutno odobravanje prinuđivanja sportaša na samoškodljivost« na način prinude na izlaganje nepotrebnom riziku. Fraleigh iz ovog argumenta izvodi svoj »Vodič za ne-škodljivo djelovanje« (»The Guide of Non-injurious Action«):

»Sportaši, treneri će izbjegavati čine ili ohrabrivanje čina koji imaju težnju k ozljeđivanju drugih, koji su poznati kao oni koji povećavaju mogućnost nenamjernog fizičkog ozljeđivanja, ili su poznati kao štetni za zdravlje (ili su poznati kao oni koji povećavaju nenamjernu mogućnost opasnosti za zdravlje) drugih osoba.«⁸⁰

C. Tamburrini je ponudio najiscrpniji odgovor iz libertarijanske perspektive, ustvrdivši da je ključno razumjeti da se ovdje, misleći na visoko-natjecateljski profesionalni sport, radi o vrsti profesionalne prakse. Prvo pitanje je što znače »nepotrebni ili nenužni rizici« u elitnom sportu. Ako netko, iz bilo kojeg razloga, smatra da je doping nepotreban natjecateljskom sportu, zašto onda smatra nužnim ili potrebnim fizički zahtjevan program treninga. Takve su sportske aktivnosti rizičan napor, baš kao što je profesionalni sport oduvijek bio rizična djelatnost mnogo prije nego je doping postao ovako velik prijedor. Kao što je riskantno poduzeti ekstremno režim treninga, tako je i riskantno nadići suparnike u kontaktnim borilačkim sportovima koji se temelje na fizičkom ozljeđivanju suparnika.

S druge strane, prema Tamburriniju, jednostavna činjenica da dopingirani sportaš vrši pritisak nad drugim sportašima i tjera ih da poduzimaju rizik nije po sebi dostatan razlog da se doping odbaci. Štoviše, ako se u obzir uzme aretatička etika, poduzimanje rizika je upravo ono što hvalimo kod pobjednika kao vrlinu odnosno izraz hrabrosti i fokusiranosti na ostvarivanje pobjede. Stoga, ako hvalimo poduzimanje rizika u natjecateljskim sportovima, onda pritisak na nedopingirane od strane njihovih dopingiranih kolega može biti gledana kao poticaj na dodatno iskazivanje sportskog junaštva. Ili, gledano iz drugog rakursa, postavlja se pitanje jesmo li jednako spremni osuditi sportaše koji odluče poduzeti još zahtjevniji, a time i još riskantniji program treninga nego ikada prije u svrhu uvećanja izvrsnosti i kompetitivnosti. Jer na taj način i oni vrše prinudu i stavljaju pod pritisak svoje sportske kolege koji nastoje imitirati njihove količine treninga. A. Hollowchak se usprotivio ovakvoj argumentaciji tvrđnjom da je istina da »intenzivan trening uključuje i zdravstvene rizike, no oni koje donosi korištenje steroida su mnogo opasniji«. S time je usko povezano i pitanje količine pojedinaca koji su spremni na izlaganje opasnim zdravstvenim rizicima, na način kako liberalisti to zastupaju.⁸¹ Na

tom je tragu i tvrdnja M. Vebera, naime da bi dozvola dopinga samo značila stvaranje prekondicije za prinudu koja će se potom svakako dogoditi.⁸²

4. TED ili pokušaj iznalaženja srednjeg puta

W. J. Morgan je 2009. u radu »Athletic Perfection, Performance-Enhancing Drugs, and the Treatment-Enhancement Distinction«⁸³ predstavio svoj prijedlog ili rješenje za ovaj suprotstavljenu i sučeljeni argumentacijski *status quo* oko regulacije dopinga u sportu, tzv. *srednji* ili *treći put*. Radi se o prijedlogu selektivne prohibicije tvari i sredstava koje spadaju u doping, bazirane na rekonceptualizaciji distinkcije između opravdanog *medicinskog tretmana* i nepravednog i nedozvoljenog *poboljšivača natjecateljskih performansi sportaša* u sportu, kojeg Morgan naziva *Treatment-Enhancement Distinction* (u daljnjem tekstu TED). Morganov je prijedlog zasnovan na tri temelja: demokratskom konsenzusu, potrazi za izvrsnošću i povijesno-socijalnom kontekstu.⁸⁴

Prva je osnova Morganova prijedloga *demokratski konsenzus*, pojam odnosno tezu koju preuzima iz rada M. Lavina.⁸⁵ Tezu je Morgan modificirao na način da je izvršio socijaliziranje i historiziranje Lavinove pozicije da se javnim demokratskim konsenzusom oko atletskih ideala može opravdati zabrana ili dozvola dopinga. Radi se o tome da je Lavin uočio da je zajedničko svim zabranama tvari i metoda, s jedne strane biljeg širokog javnog neodobravanja, neprihvatanja i osude, odnosno s druge strane (istovremenog) konsenzusa oko toga što su istinski i središnji ideali sporta. Upravo taj konsenzus daje moralna opravdanja i snagu dopinškim zabranama. Uz dodatak da je potrebna stalna *svjesnost o i spremnost na* mijene tih ideala kako se mijenja i sam sport. Morgan inzistira na stavu da sportska praksa mora biti sačuvana takvom kakva je kulturalno razvijena, osim u slučaju kada sportska zajednica ima snažan razlog za izmjenu jer su sportovi i igre stalno otvorene modifikacijama

77

R. Simon, »Good Competition and Drug-Enhanced Performance«, str. 9

78

Usp. C. Tamburrini, »What's Wrong With J. S. Mill's 'Harm-to-Others' – Principle?«, str. 17.

79

J. S. Mill, *Izabrani politički spisi*, str. 179–180.

80

Warren P. Fraleigh, *Right Actions in Sport: Ethics for Contestants*, Human Kinetics, Champaign (IL) 1984., str. 115.

81

Andrew M. Holowchak, »'Aretism' and Pharmacological Ergogenic Aids in Sport: Taking a Shot at the Use of Steroids«, *Journal of the Philosophy of Sport* 27 (1/2000), str. 35–50, str. 42. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.2000.9714588>.

82

Michael Veber, »The Coercion Argument Against Performance-Enhancing Drugs«, *Jour-*

nal of the Philosophy of Sport 41 (2/2014), str. 267–277, str. 275. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.2013.832264>.

83

William J. Morgan, »Athletic Perfection, Performance-Enhancing Drugs, and the Treatment-Enhancement Distinction«, *Journal of the Philosophy of Sport* 36 (2/2009), str. 162–181. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.2009.9714755>.

84

Usp. Matija Mato Škerbić, »Pitanje dopinga u etici sporta W. J. Morgana«, u Dalibor Ballian (ur.), *Peti međunarodni bioetički simpozij*, Bioetičko društvo Bosne i Hercegovine, Sarajevo 2016., str. 48.

85

Michael Lavin, »Sports and Drugs: Are the Current Bans Justified?«, *Journal of the Philosophy of Sport* 14 (1/1987), str. 34–43. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.1987.9714449>.

kako različite kulture unutar kojih se odvijaju i vide za shodno. Utoliko valja biti otvoren za promjene u sportu, ali samo ako one opstoje kao već kulturalno akceptirane prakse u postojećem socijalnom kontekstu. Tako, upravo ovaj *kulturalni historicizam* ima arbitrarnu ulogu za potencijalne zabrane ili dopuštenja korištenja dopinga.

Drugu je osnovu za svoj prijedlog Morgan pronašao u tezi da je sport stalna *potraga za izvrsnošću*. Pritom se snažno oslanja na R. L. Simonovu poziciju da je (u) sport(u na djelu) stalna »uzajamna potraga za izvrsnošću« sportaša (*mutual quest for excellence*).⁸⁶ Za Morgana sport je »perfekcionistačka praksa« koja ima od sebe neodvojivi socijalni karakter, odnosno ona je društvena praksa koja stalno teži uvećanju postignute razine izvrsnosti. Upravo taj moment izvrsnosti odnosno perfekcije u sportskoj performansi Morgan smatra idealom koji kao takav treba nužno zaštititi. U tom kontekstu, sve vrste dopinga, tvari i metoda, koje ne ometaju odnosno ne interferiraju s dosizanjem (izvrsnosti) centralnih atletskih vještina jesu dozvoljive i prihvatljive.

Treća osnova za uspješno i jasno razlikovanje *tretmana* od *poboljšavatelja*, kao onog ključnog za Morganov *treći ili srednji put*, jest nužno uzimanje u obzir *socijalnog konteksta* i *povijesno akceptiranih standarda izvrsnosti*, čime se ujedno Morgan zalaže za uspostavu novog ideala sporta koji se sastoji u stalnoj težnji za izvrsnošću.

Budućnost rješenja za dopińsko pitanje, unutar predloženog *trećeg puta*, Morgan vidi u zajednicama koje naziva *participatorna demokracija*. U budućnosti takve zajednice bi mogle odlučiti da će se, primjerice, izvrsnost u određenom sportu uspješnije postići uz pomoć određenih tvari poput steroida i amfetamina jer će, primjerice, pomoći sportašima da se brže rekuperiraju nakon natjecanja i treninga te time dobiti veću šansu za usavršavanje, na način na koji to zajednica podupire.⁸⁷ U ovom smislu, Morganov je krajnji ideal da svi involvirani uđu u (demokratsku) debatu, s time da uz sportaše uđu i njihovi predstavnici radi mogućeg ublaživanja stavova svih drugih.

Kao paradigmatke primjere koristi beta blokatore kao nedopuštene jer »utječu na stvari poput mentalne čvrstoće, stalnoćenosti (*poise*)«, čime miću kručijalnu komponentu sportskog uspjeha povrjeđujući neke temeljne ljudske kvalitete poput primjerice mirne živce.⁸⁸ S druge strane, među prihvatljive ubraja steroide i amfetamine jer pomažu sportašima da im nastup bude bolji odnosno da se brže oporave.

»... uzimanje steroida kao lijeka za manjak hormona relativno je slično uzimanju vitamina da zamijene potrošene minerale, uzimanje amfetamina ili kafeina za *neutraliziranje* iscrpljenosti, ispijanje napitka Gatorade za *vraćanje* ravnoteže elektrolita, primanje injekcija protiv bolova da *ublaži* bol nastalu uslijed sportskih ozljeda – gdje u svakoj od ovih fraza istaknute riječi (zamijeniti, neutralizirati, vratiti, ublažiti) jesu ključ za održavanje *bolje-nego-zdravog* [*better-than-well*] standarda elitnih sportova.«⁸⁹

Drugim riječima, Morgan smatra da treba zabraniti sve što ima utjecaj na one ljudske kvalitete koje su centralne u sportskim testiranjima. Najveća vrijednost ovakva *test-relevantnog pristupa* jest u tome što je, za razliku od svih drugih do sada predstavljenih i korištenih, utemeljen u filozofiji sporta i izgrađen na filozofskim temeljima. S jedne strane, pretpostavlja filozofijski ustanovljenu definiciju sporta odnosno Suitsovu koncepciju sporta kao igre »voljnih pokušaja nadvladavanja nenužnih prepreka«. ⁹⁰ S druge strane, u iznalaženju najrelevantnijeg pristupa, oslanja se na tezu Scotta Kretchmara o tome da se igre mogu koristiti za dvije svrhe: testiranje i natjecanje (*testing* i *contesting*).⁹¹ Kod testiranja ključni su artifizijelni izazovi koje igrači moraju nadići tijekom natjecanja jer, naime, sport je takav da cijelo vrijeme pred

igrača stavlja stalno nove testove, pri čemu igrači istovremeno nastoje biti bolji od drugih igrača. Pritom, PED i druge *nove poboljšivačke* tehnologije kao nova sredstva za nadvladavanje prepreka u igri snažno utječu kako na testiranje, tako i na natjecanje jer poboljšavaju i usavršuju sportske performanse sportaša.⁹²

Morganov je prijedlog ipak daleko od moguće šire primjene jer ima previše mana, kako je to u svojoj britkoj kritici iznio J. Gleaves.⁹³ Kao prvo, kod Morgana nije posve razjašnjeno zašto bi neka sportska testiranja bila ključna, a neka ne, odnosno što je to točno »centralna komponenta« u sportskom testiranju. Također, Gleaves ispravno prokazuje Morganov esencijalizam⁹⁴ i takvim ga naziva – premda ga Morgan naziva »historicism« – kada iznosi tvrdnje o esencijalnim izazovima/testovima u sportu, kao i onima koji to nisu.

86

R. L. Simon, *Fair Play. The Ethics of Sport*, str. 45.

87

W. J. Morgan, »Athletic Perfection, Performance-Enhancing Drugs, and the Treatment-Enhancement Distinction«, str. 177. Pritom ističe i dva fascinantna primjera. Jedan je primjer iz američke nacionalne bejzbol lige MLB gdje postoji pravilo prema kojemu Udruga igrača i vlasnika participatornom demokracijom odlučuju o PED. S druge strane, australska Football Federation Australia se izborila za pravilo trostruke zabrane na dan utakmice, što je nazvano »non-game-day testing« na rekreacijske droge. Prva je instanca liječnik (opće prakse), druga klupski liječnik, pa tek onda dolazi sama organizacija koja, prema postignutom dogovoru, svako korištenje smatra zdravstvenim (a ne dopinškim) problemom.

88

Ibid., str. 178.

89

Ibid., str. 178–179.

90

Bernard H. Suits, *Grasshopper: Games, Life and Utopia*, University of Toronto Press, Toronto 1978., str. 41.

91

R. Scott Kretchmar, »From Test To Contest: An Analysis Of Two Kinds Of Counterpoint In Sport«, *Journal of the Philosophy of Sport* 2 (1/1975), str. 23–30. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.1975.10654094>.

92

Predstavljeni *treći put* dobio je odjek u dva zanimljiva rada. Prvo, Carwyn Jones u radu »Doping in Cycling: Realism, Antirealism and Ethical Deliberation« (*Journal of the Philosophy of Sport* 37 (1/2010), str. 88–101. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.2010.9714768>.) ustvrđuje da je nadasve nepravedno od strane »anti-doping fundamentalista«, kako ih naziva, ignoriranje stvarnih situacija

i inzistiranje na »čistoj sportskoj etici«. Jones za biciklizam poželjan TED vidi u sljedećem: biciklist bi trebao prije dozvole za doppingiranje prezentirati drugim biciklistima unutar »biciklističke zajednice« (*cycling practice community*) razloge za tretman te da on nije u sukobu s uobičajenim najboljim načinima za postizanje izvrsnosti u cestovnom biciklizmu. Njegovo opravdanje moralo bi odgovarati obrazloženjima i iskustvima drugih biciklista, te bi moralo pokušati uvjeriti ih da njegova strategija nije štetna za dobro biciklizma kao takva. Drugo, Michael Burke i Caroline Symons u radu »Anti doping policies and the Gay Games; Morgan's treatment-enhancement distinction in action« (*Journal of the Philosophy of Sport* 43 (2/2016), str. 267–280. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.2015.1112236>.) vide primjenu TED-a u tzv. *Gay Games* (olimpijskim igrama za pripadnike homoseksualne odnosno LGTB zajednice), tj. smatraju da se ovdje upravo zrcali Morganov ideal komunitarnosti rasprostranjenom podrškom i duboko usvojenim respektom spram svakog glasa i pozicije s koje glas dolazi, od strane svih članova zajednice (str. 272). TED je ovdje konkretno uprisutnjen kroz niz konkretnih situacija, poput one da neki sportaši na *Gay Igrama* trebaju steroide da se nose s efektima HIV-a (gubitak apetita, mišićne mase i sl.) ili testosteron za terapiju kod seksualne preorijentacije – promjene spola.

93

John Gleaves, »A New Conceptual Gloss that Still Lacks Luster: Critiquing Morgan's Treatment-Enhancement Distinction«, *Journal of the Philosophy of Sport* 38 (1/2011), str. 113–122. doi: <https://doi.org/10.1080/00948705.2011.9714552>.

94

Unutar diskursa filozofije sporta esencijalizam jest teorija koja drži da sport ima neke esencijalne i nepovredive komponente, povrjeđivanje kojih bi značilo da se više ne igra dotični sport.

Kao drugo, Gleaves prokazuje i Morganov konzervativizam, koji se sastoji u inzistiranju da sportska praksa mora biti sačuvana takvom kakva je kulturalno razvijena, osim u slučaju kada sportska zajednica ima snažan razlog za izmjenu.

Zaključak

Ovaj je rad dao kritički prikaz i temeljne obrise dopinške debate unutar diskursa filozofije odnosno etike sporta. U radu su predstavljene libertarijanska i esencijalistička perspektiva gledanja na dopinško pitanje, koje su međusobno suprotstavljene i nepomirljive u pokušajima etabliranja kroz opoziciju spram one druge. Također, i pokušaj se »trećeg puta« pokazao manjkavim na više načina. Tako je ovaj rad jasno potvrdio tezu da pitanje dozvole ili zabrane dopinga jest i ostaje nerješivo pitanje, i to ne samo unutar sportsko-etičkog diskursa. Ipak, navedeno nikako i nipošto ne želi implicirati pasivnost i indiferentnost spram daljnjih dopinških istraživanja i razmatranja. Baš suprotno, istraživanja su nužnost, posebice u kontekstu brojnih dopinških slučajeva i situacija, s kojima se na svoj način bavi uglavnom sportska institucionalna legislativa WADA i njezine podružnice prije svih ostalih. Tako se veliki prostor za razvoj diskursa etike dopinga u sportu otvara usmjeravanjem rasprave k pokušajima postizanja kompromisa i konsenzusa dviju perspektiva, barem poradi iznalaženja »radnih rješenja« za pojedine konkretne slučajeve. Također, razvoj istraživanja može ići u smjeru iznalaženja zajedničkih točaka susreta ili približavanja između dviju perspektiva te inzistiranja na njima. Naposljetku, može se pribjeći bistrenju u dosadašnjoj debati razotkrivenih esencijalnih i neupitnih elemenata sporta, poput težnje k izvrsnosti, odnosno sportaša, poput primjerice njihova dostojanstva i samosvojnosti u raspravi o paternalizmu. U tom smislu, rad pruža jasne orijentacijske okvire, kao i obuhvatna teorijska utemeljenja kao omogućenja daljnjih razmatranja i istraživanja, te pokušaja iznalaženja mogućih (prijedloga) rješenja.

Matija Mato Škerbić

Ethics of Doping in Sports: Two Contrasting Perspectives

Abstract

Author's capital thesis is that, within the ethics of sport, the problem of prohibition of doping cannot be solved, as well as the problem of the definition of doping. Thus, in order to argue and justify his thesis, author is focusing on the two contrasting and opposing perspectives: libertarian and essentialist. He is providing a critical review and consideration of the two argumentative frameworks developed during two decades of scientific debate. In this regard, author is using articles published in the leading journal in the field – Journal of the Philosophy of Sport. Moreover, author is exploring four key arguments: Argument of Harming Self and Others, Argument of Unfair Advantage, Argument from Coercion and Argument of Paternalism. Finally, author is presenting W. J. Morgan's proposal of TED (Treatment-Enhancement Distinction) as the "third way" in the doping debate. He is suggesting a distinction between legal medical treatment and illegal performance enhancers.

Key words

ethics of sport, doping, *Journal of the Philosophy of Sport*, essentialists, libertarians, coercion, harm, fairness, paternalism, TED